

Joseph Kosuth - Zenon na rubu poznatog svijeta

LEONIDA KOVAČ

Kad sam zapao u ono snovito stanje koje pripomaže stvaranju iluzije i koje je vjerojatno samo mješavina velike energije s ekstremnom inercijom, mislio sam da su moje slike-snovi doista prava reprodukcija prošlosti. Odjednom sam, možda, posumnjao da nisu, stoga što je odmah nakon njihova nestanka moje sjećanje na njih bilo lišeno svakog uzbuđenja ili nespokoja. Sjećam ih se kao što se netko drugi sjeća događaja o kojima mu je pričao netko tko im nije bio prisutan. Da je doista bila riječ o pravim reprodukcijama, one bi bile pokrenule moje suze ili smijeh, kao onda kad sam ih prvi put vidio. Liječnik je sve zabilježio. Rekao je: "Imali smo ovo, imali smo ono", a zapravo nismo imali ništa osim grafičkih znakova, pukih kostura slika. Bio sam uvjeren...

Od svih tekstova koje Joseph Kosuth reproducira instalacijom u mađarskom paviljonu na Venecijanskom biennalu, nazvanom Zenon na rubu poznatog svijeta, jedino ovaj ulomak iz romana *Zenonova ispovijest*, talijanskog pisca *Itala Sveva*, posjeduje kontinuitet smjera: ispisan na mađarskom, talijanskom i engleskom jeziku, teče duž zidova svih prostorija spomenutog paviljona, smjestivši se točno u horizontalnoj osi simetrije svakog zida. Takav, mogao bi se otčitati kao svojevrsna okosnica cijelog projekta.

Kosuth, Amerikanac mađarskog podrijetla s prebivalištem u New Yorku i Genthju, na koncepcijsku postavku Bonita Olive o transkulturalnom nomadizmu odgovara trojezično tekstom pisca s prijelaza stoljeća koji je živio nedaleko od Venecije, u Trstu, i, tvrdi Kosuth¹, nedvojbeno posjetio Budimpeštu, te kontaktirao s piscima čija su imena gotovo postala sinonimima onome što se naziva *srednjoeuropskim kulturnim krugom*: s Kafkom i Musilom.

Pojam prijelaza čini mi se temeljnim problemom koji Kosuthov rad postavlja, ne upadajući u klopku pokušaja davanja odgovora. Može li se *prekoračiti granica*, postoji li ona zapravo, i nije li i sam pojam granice rezultat "*snovitog stanja koje pomaže u stvaranju iluzije*"? Granica koja definira teritorij, granica koja jedno vrijeme dijeli od drugoga, granica koja svjesno dijeli od nesvjesnoga. I što s njom? Ukoliko je ima, i ako je nema.

Sam naslov instalacije konotativan je. On priziva u sjećanje *Zenona Elejca* koji je, pojmivši prostor beskonačno djeljivim, poricao mogućnost bilo kakva kretanja; *Zenona Marguerite Yourcenar* - alkemičara čiji se život odvijao na rubu stvarnog i nestvarnog. Kosuthovo djelo postavlja pitanje što se nalazi izvan ruba (poznatog svijeta), nadalje, gdje je taj rub, može li se do njega

uopće stići ili zapravo neprestano na njemu postojimo. I što je to poznati svijet? Postavljajući to pitanje, autor, svojevrsnim kolažem, demonstrira neke od načina spoznaje svijeta.

Rub je, čini se, uvijek negdje drugdje, izmiče poput želje, koja je temeljni pojam psihoanalitičkog učenja. A, zapravo su psihoanaliza i lingvistika (discipline koje su na početku ovoga, našeg, sada izmičućeg stoljeća, izvele prevrat postavivši sumnju u mogućnost konačne spoznaje) teme kojih odjeke možemo čuti u venecijanskom djelu Josepha Kosutha. Poznati svijet pokazao se tako konstrukcijom, točnije, samo jednom od mogućih konstrukcija: riječi su se odvojile od slika, slike od stvari, i stvarni je svijet doista osviješten kao ono što neprestano izmiče našoj spoznaji. Poput želje, on je uvijek *negdje drugdje*.

Djelo Zenon na rubu poznatog svijeta postavlja pitanje *što je to umjetnost* i gdje su njezine granice. Ne funkcionira li ovdje zid kao svojevrsna metafora? Metafora dvosmislene granice, postojeće, a zapravo nepostojeće. Jer Kosuth nam predočuje, na zidovima reproducira, isječke iz tzv. poznatog svijeta: gomila reprodukcije novinskih članaka, prepisuje iskaze poznatih ličnosti, ulomke kapitalnih djela svjetske književnosti, a našem kretanju ostavlja "*prazan prostor*", mogućnost hoda bez prepreka kroz sve prostorije mađarskog paviljona. Kroz prazan prostor zatvoren zidovima, jer "*na koji god način svijet bio predodčen ili zanijevan, mi stvaramo spomenike praznine*"². Umjetnost je, tvrdi Kosuth, *relacija među relacijama. To je taj prostor koji se ne može definirati i dotaknuti, prostor u kojemu se odvija proizvodnja značenja. u igri. Ona se koristi stvarima, ali se u njima ne locira*³.

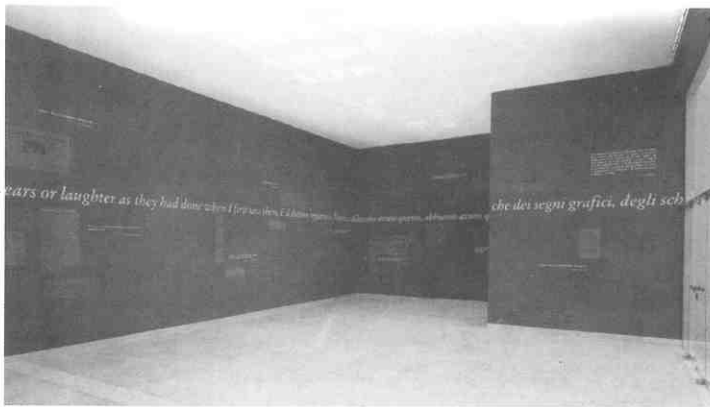
Indikativnom mi se, u ovom kontekstu, čini sintagma proizvodnja značenja. Reproducirajući slike i tekstove iz sredstava masovnog priopćavanja, Kosuth upravo demonstrira jedan od najmoćnijih načina proizvodnje značenja. Demistificirajući ga, on ne rasvjetljuje značenje samog pojma značenja, odriče se prosvjetiteljskih metoda i kralice *znanje je moć*. Njegov diskurs polazi s *pozicije nemoći, s ruba poznatog svijeta*, i čini se da upravo svijest o rubu, o njegovoj prisutnosti koja ujedno denotira nemogućnost lociranja (fiksiranja) ruba, uspostavlja *perpetuum mobile*: znanje je nemoć, ili spoznaja je nemoguća. Ili, *kako vam se čini*. Jer, samo je sustav svemoćan, sustav čije su relacije legitimirane jezikom. I upravo taj jezik, koji nam se čini tako "prirnodnim", reflektira odnose društvene moći. Sastojeći se od označujućih elemenata poredanih tako da proizvode relacije značenja koje utemeljuju pozicije govornika i adresata, jezik jest *ideološka praksa reprezentacije*, jer nitko ne govori upisujući vlastitu točku motrišta na ono o čemu govori⁴. Shodno tome, i to što se naziva kulturom moglo bi se definirati kao društvena praksa čija je primarna svrha označivanje, proizvodnja smisla, i uspostava pravila "smisla" za svijet u kojemu živimo. A kultura je društvena razina u kojoj se proizvodi slika svijeta i definicije stvarnosti što se mogu ideološki

mobilizirati da bi dale legitimitet postojećem poretku relacija dominacije i subordinacije⁵.

Kosuthov postupak, problematizirajući sam pojam jezika (i onoga slikovnog), pokazuje njegovu artifičijelnost, izričući još jednom poznatu činjenicu da kao društvena bića postojimo samo unutar jezika i njegovih pravila. "Ako se glavnom aktivnošću umjetnika podrazumijeva stvaranje značenja, onda je kontekst neposredan

Joseph Kosuth, Zenon na rubu poznatog svijeta, 1993./Joseph Kosuth, *Zeno At The Edge Of The Known World*, 1993

materijal kojim se rad⁶." Pokazujući venecijanskim djelom upravo kontekst, čineći ga vidljivim, Kosuth demonstrira značenje. On nam pokazuje da je masovna kultura, nadasve sustav informiranja, ono što producira našu svijest, ono što uobličuje sliku "poznatog svijeta". Tako nastala svijest programirana je za potrebe sustava. Takozvano umjetničko djelo, ono konvencionalno, predstavljajući sliku, skriva kontekst. Kosuthovo djelo, predstavljajući kontekst, izriče nemogućnost uspostave vjerodostojne slike. Slike svijeta koja u sebe upisuje sliku vremena što se obično naziva poviješću, sliku prostora pojmljenog kao teritorij s fiksnim granicama. I sliku identiteta.

Među ispisima na zidovima mađarskog paviljona nerijetki su citati iz *Freudeovih* i *Lacvanovih* spisa. Oni prizivaju u sjećanje iskaze poput onoga "istina stječe jamstvo ne iz realnosti na koju se odnosi, nego s nekoga drugog mjesta: iz govora", ili "ja se potvrđujem u jeziku, ali jedino ako se u njemu izgubim kao objekt"⁸.

Shvativši značenje funkcije govora, psihoanaliza je otklonila mogućnost poimanja identiteta kao nedvojbene cjelovitosti, i umjesto definicije postavila pitanje što identitet zapravo jest. Otkrićem uloge nesvjesnog analitički je postupak revolucionirao mišljenje dvadesetog stoljeća. I postao učenjem. Postavši učenjem,

psihoanaliza se pokazuje kategorijom poput onih koje je svojim metodama demistificirala. Kosuthov *intertekst* nazvan Zenon na rubu poznatog svijeta, klizeći kroz različite razine (umjetničkog, teorijskog, znanstvenog, masmedijskog) diskursa, vidljivom čini prisutnost psihoanalitičke dogme, odnosno pokazuje proces metamorfoze stanovite teorije u sustav značenja, u ideologiju. Tako biva osviještena i propulzivna granica na kojoj postoji mogućnost *prijelaza stvari u vlastitu suprotnost*.

Bilješke:

¹Joseph Kosuth i Bartomeu Mari, Intervju u katalogu *Zeno All'Orlo Del Mondo Conosciuto*, Biennale di Venezia, 1993., str. 153.

²Ibid., str. 154.

³Ibid., str. 152.

⁴Griselda Pollock, *Vision and Difference*, Routledge, London 1988., str. 100.

⁵Ibid., str. 20.

⁶Kosuth-Mari, Intervju, str. 149.

⁷Jacques Lacan, *Prevrat subjekta i dijalektika želje u freudovskom nesvjesnom*, u *Spisi*, Prosveta, Beograd 1983., str. 286.

⁸Lacan, *Funkcija i polje jezika i govora u psihoanalizi*, u *Spisi*, str. 86.

Summary

Leonida Kovač: "Joseph Kosuth - *Zeno on The Edge of The Familiar World*"

Displaying the context of actuality, by the work "Zeno on The Edge of The Familiar World", making it visible, Joseph Kosuth (an American of Hungarian origin) has demonstrated the meaning. He showed that the mass culture, the information system most of all, is that what produces our consciousness, what shapes the picture of the "familiar world." The so called work of art, the conventional, hides the context by re-presenting the picture. By re-presenting the context, Kosuth's work expresses an inability to establish authentic pictures. A picture of the world that into itself inscribes a picture of the time, usually named history, a picture of the space conceived as a territory with definite limits. And a picture of identity.